

Sinxron tarjimani tashkil etish strategiyalari

Jumayeva Muhabbat Mustaqimovna
Samarqand jahon tillari instituti

Annotasiya: Ushbu maqolada tarjimashunoslik va og‘zaki tarjima, unga o‘rgatish metodikasi, og‘zaki tarjimonlarda kompetentlikni shakllantirish masalalari bo‘yicha tadqiqot ishlari olib borgan qator tarjimashunos olimlarning ishlarini ko‘rib chiqilgan. Ilmiy mavzuni yoritishda qiyosiy va stilistik tahlil, shuningdek, qiyosiy-tarixiy, qiyosiy tipologik va leksik metodlardan foydalanildi.

Kalit so‘zlar: Sinxron tarjima, strategiya, taktika, muloqot

Sinxron tarjima tadqiqotchilarining aksariyati strategiya deganda asliyat tilidan tarjima tiliga tarjima qilishda xabarga ishlov berishdagi konferensiya tarjimoniga zaruriy ko‘nikma yoki ma‘lum bir mahoratlarni tushunadilar. Sinxron tarjimada strategiya – tarjima vazifalarini amalga oshirish uslubi bo‘lib, bu ma‘ruzachining madaniy va shaxsiy xususiyatlarini, baza darajasini, til ustkategoriyalari va ostkategoriyalarini hisobga olgan holda xabar yuboruvchining kommunikativ maqsadini asliyat tilidan tarjima tiliga adekvat tarzda yetkazib berishdan iborat. Mazkur izohdan shuni ko‘rish mumkinki, strategiya tushunchasi ham lisoniy, ham g‘ayrilisoniy omillarni o‘zida jamlab, bu omillarning har biri tarjimaning ma‘lum bir parchasida u yoki bu (yoki bir vaqtda bir necha) uslublar tanlovini shart qilishi mumkin. Tajribali tarjimonning strategiya tanlovi ko‘pincha avtomatizm rejimida amalga oshadi. Bundan tashqari strategiya asliyat tilidan tarjima tiliga tarjima qilishda adekvatlik va muqobillikka erishish vositasi bo‘lganligi sababli, sinxron tarjimon tomonidan bir vaqtning o‘zida bir necha strategiyalar qo‘llanilishi mumkin. Shuningdek, asos sifatida strategiyalardan biri olinib, boshqalari esa qo‘shimcha bo‘lishi mumkin. Masalan, dastlab tanlab olingan uslub istalgan natijalarga olib kelmasa, ana shu qo‘shimcha strategiya murakkab vaziyatdan chiqishning vositasi bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Biz V.M. Ilyuxin, I.V. Gurin asarlaridan sinxron tarjima qilish texnikasi va strategiyalarini batafsil tahlil qilingan. Quyida o‘rganishlar natijasida quyidagi guruhlariga kiritish mumkin bo‘lgan texnika va strategiyalarni tasvirlab berilgan:

- 1) qiyinchiliklarni bartaraf etish strategiyalari va usullari;
- 2) maqsadli tildagi matnni soddalashtirish strategiyalari va usullari;

3) tanqidiy vaziyatdan chiqish strategiyalari va usullari.

Ushbu tasniflash texnika va strategiyalarni xorijit til holatiga xos bo‘lgan murakkablik toifalariga ko‘ra farqlaydi. Har bir muammoning yechimi tegishli guruhning o‘ziga xos texnika va strategiyalarini tizimli o‘rgatish orqali alohida ishlab chiqilishi qulay, bu tarjimonga ma‘lum bir vaziyatda qaysi strategiya yoki texnikani tanlashni his qilish imkoniyatini beradi.

Tasniflash bilimlarni amaliyotda, birinchi navbatda o‘qitishda, keyin esa haqiqiy tarjima vaziyatida qanday qilib eng yaxshi qo‘llashni aniq ko‘rsatib beradi. Shubhasiz, texnika va strategiyalarni o‘zlashtirish maxsus mashqlar va treninglar bilan birgalikda mumkin.

Staling strategiyasining nomi inglizcha stalling atamasidan kelib chiqqan bo‘lib, sinxron tarjima kontekstida vaqtni behuda sarflashni anglatadi. To‘xtash strategiyasi semantik yukni ko‘tarmaydigan va asl matnda mavjud bo‘lmagan, ammo tarjimani kechiktirishga va uzoq pauzalarga yo‘l qo‘ymasdan kiruvchi matni tinglashni davom ettirishga imkon beradigan ma‘lumotlarni uzatish orqali vaqtni o‘rtirishga qaratilgan.

Tarjimon tarjimaga tematik ma‘lumot yoki kirish so‘zlarini kiritishi mumkin, bunda xorijiy tilda keyingi nutq segmenti yangraydi, bu sinxron tarjimonga murakkab so‘z yoki iborani tarjima qilish imkonini beradi. Agar kutish texnikasidan foydalanganda pauza uzaytirilishi mumkin bo‘lsa, tarjimon nutq tezligini ham sekinlashtirishi mumkin. Nutqni dekompressiyalash strategiyasi tarjima tilidagi matni asl tildagi matnga nisbatan kengaytirishdan iborat. Bu tillarning tuzilishidagi tabiiy farqlar yoki maqsadli tilda ekvivalentini topa olmaslik bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Biror narsani aniqlashtirish uchun subyektiv ehtiyoj muhim rol o‘ynaydi. “...Tarjimon “til va madaniyat” estafetasi vazifasini bajaradi”. Bir madaniyatdagi har qanday fikr boshqa madaniyatda ixchamroq yoki to‘liqroq ifodalanishi mumkin, ya‘ni madaniy moslashuv sodir bo‘ladi. Ko‘pincha tavsifli tarjima va sharhli tarjima usullari qo‘llaniladi, bu esa matn hajmini oshiradi.

Bizning fikrimizcha, dekompressiya strategiyasi nafaqat tarjimani oluvchi tomonidan to‘g‘ri tushunish uchun zarur bo‘lgan ma‘lumotlar bilan to‘ldirishga, balki qo‘shimcha kontekstni olish vazifasini bajarish uchun maqsadli tildagi matni kengaytirishga imkon beradi. Matni tushunishdagi qiyinchiliklarni yengish uchun texnika va strategiyalar quyidagilarga yordam berishi mumkinligini aniqladik:

- 1) xorijiy tilda nutqning butun segmenti aytilgunga qadar to‘g‘ri tarjima qilish ehtimolini ta‘minlash;

2) so‘z yoki ibora bir necha ma‘noga ega bo‘lsa, lekin ularning qaysi biri nazarda tutilgani aniq bo‘lmasa, tarjima qilish;

3) agar tarjimonga notanish so‘z yoki ibora bo‘lsa yoki u tarjimani eslay olmasa, tarjimani amalga oshirish;

4) agar so‘z yoki ibora eshitilmagan bo‘lsa, ekvivalent tarjimani amalga oshirish.

R.K. Minyar-Beloruhev obyektiv ravishda tarjima qilishning faqat ikkita usuli bor deb hisoblaydi: semantik va belgi. Albatta, ko‘p hollarda sinxron tarjimon tarjimaning semantik usulidan foydalanadi, bu esa so‘zlovchi tomonidan aytilgan iboraning ma'nosini tushunib, uni tarjima tilida shakllantirishidan iborat. Tarjima nazariyotchilari ma‘noni tushunmay turib tarjima qilish mumkin emasligini ta’kidlaydilar. Biroq, sinxron tarjimaning real holatida, bu har doim ham shunday emas, chunki sinxron tarjimon ma'nosi aniq bo‘lmagan, lekin tarjima qilish kerak bo‘lgan bunday vaziyatga duch kelishi mumkin.

Yana bir strategiyalardan biri sinxron tarjimaning kommunikativ holati va nutqning ortiqchaligi tufayli nutqni siqish, ya'ni matnni yanada ixcham shaklda uzatishdir. Ushbu strategiya tarjimonga eng katta adekvatlikka erishishga imkon beradi, chunki ko‘pincha “muloqot holati har qanday ma'lumotni og‘zaki shaklda uzatishni keraksiz qiladi” va og‘zaki matn siqilgan shaklda va keraksiz takrorlashlardan holi bo‘ladi. Sinxron tarjimon hatto ma'ruzachining tezligi juda yuqori bo‘lsa ham, nutqni siqish strategiyasidan foydalanishi mumkin.

O‘z tadqiqotida V.M. Ilyuxin siqishning 4 turini ajratadi:

1. Bo‘g‘in (bo‘g‘inlari kam bo‘lgan so‘z tanlash).
2. Sintaktik (qisqaroq qurilish).
3. Leksik (fikrlarni kamroq so‘z bilan ifodalash).
4. Semantik (ortiqcha so‘zlarning takrorlanishini kamaytirish).

Sinxron tarjimon uchun nutqni siqish strategiyasi muhim ahamiyatga ega, chunki u muhim maqsadlarga erishishga yordam beradi: matnni siqish va vaqtni tejash, tarjima qilingan matnni talaffuz qilishga sarflangan kuchni tejash va ma'ruzachidan orqada qolishni tartibga solish.

So‘nggi paytlarda ko‘pgina gumanitar fanlarda istalgan natijaga olib keladigan harakatni bajarishning u yoki bu usulini ko‘rsatuvchi “strategiya” va “taktika” tushunchalaridan foydalanish odatiy holga aylandi.

Dastlab “strategiya” va “taktika” tushunchalari asosan harbiy ishlarda qo‘llanilgan. Keyinchalik, ular inson faoliyatining boshqa sohalariga ekstrapolyatsiya qilindi, bu tushunchalar harbiy ishlarga o‘xshab, ma'lum harakatlar

orqali istalgan natijaga erishishga qaratilgan harakatlarni bildira boshladi. Bu tushunchalar umumlashtirish darajasiga ko‘ra farqlanadi: strategiyalar qo‘yilgan vazifalarni muvaffaqiyatli hal etishga qaratilgan harakatlar yoki chora-tadbirlar majmui bo‘lsa, taktika bu muammoni hal etish yo‘lidagi aniq qadamlardir. Demak, “strategiya” tushunchasi “taktika” tushunchasiga nisbatan umumiyroq bo‘lib, uni o‘z ichiga oladi, “taktika” tushunchasi esa “strategiya” tushunchasining tarkibiy elementi hisoblanadi.

Muvaffaqiyatga erishish uchun inson o‘z amaliy faoliyatining barcha sohalarida strategiya va taktikalarni qo‘llaydi. Ulardan biri – aloqa. “Aloqa” tushunchasi juda keng ma'noga ega, shuning uchun uni aniqlash juda qiyin. S.G. Ter-Minasovning “Til va madaniyatlararo muloqot” kitobida turli rus va ingliz manbalaridan olingan aloqaning quyidagi ta'riflari berilgan.

Aloqa – bu:

- aloqa akti, ikki yoki undan ortiq shaxslar o‘rtasidagi o‘zaro tushunishga asoslangan aloqa; ma'lumotni bir shaxs tomonidan boshqasiga yoki bir qator shaxslarga yetkazish;

- xabar, aloqa;

- almashish akti (ayniqsa, yangiliklar); bu ma'lumotlar, aloqa;

- boshqa odamlar yoki tirik mavjudotlarga axborotni etkazish harakati yoki jarayoni;

- xat yoki telefon qo‘ng‘irog‘i; rasmiy foydalanish.

Bundan tashqari, ushbu so‘zning ko‘plik shakli ko‘pincha ishlatiladi - aloqalar, bu:

- aloqa yoki axborotni uzatish uchun foydalaniladigan tizimlar va jarayonlar;

- odamlar o‘rtasida ma'lumot uzatishning turli usullari, ayniqsa rasmiy tizimlar - pochta, radio, telefon va boshqalar;

- odamlarning bir-biri bilan munosabatlarini o‘rnatish va bir-birining his-tuyg‘ularini tushunish usullari.

Muloqot maqsadiga erishish uchun muloqot ishtirokchilari o‘zlarining munosabatiga qarab tanlagan bir qator strategiya va taktikalardan foydalanadilar. Strategiyalar - bu muayyan taktikalar qo‘llaniladigan umumiy harakat yo‘nalishi. Taktika tilning o‘ziga xos tarkibiy xususiyatlaridan foydalanishni o‘z ichiga oladi, ular lug‘at resurslari (tinglovchiga ishonch hosil qilish uchun ijobiy ma'noga ega so‘zlar), grammatika (ilmiy yoki ilmiy ta'sirni yaratish uchun nominativ konstruktsiyalardan foydalanish), fonetika (“xush kelibsiz” effektini yaratish uchun

ingliz tilida past ohang bilan intonatsion tuzilmalardan foydalanish), shuningdek, uning tarkibiy bo‘lmagan xususiyatlariga, xususan, pragmatika sohasiga tegishli bir qator tamoyillar va toifalar.

Muloqotning bir turi bo‘lgan tarjimon faoliyati, shuningdek, uni amalga oshirish uchun strategiya va taktikalardan foydalanish bilan tavsiflanadi. Ushbu kommunikativ faoliyatning eng xarakterli xususiyati tarjimonning nutq aktidagi alohida rolidir, bu - tarjimaning kommunikativ modelini ko‘rib chiqishda - bu tushunchalarning so‘zma-so‘z ma‘nosida so‘zlovchi yoki tinglovchining roli bilan to‘liq bog‘liq emas. Tarjimon nutqni takrorlashi va axborotni faol idrok etishiga qaramay, nutq aktining bevosita ishtirokchisi emas. U vositachi bo‘lib, ma‘ruzachi va tinglovchi o‘rtasida o‘rnatilgan ma‘lumot kanalini ta‘minlaydi. Bundan kelib chiqadiki, tarjimon o‘z faoliyati davomida axborot oqimini o‘zgartirmaydigan, balki tezlashtiradigan shunday strategiya va taktikalarni tanlashi kerak.

Tarjimon tomonidan qo‘llaniladigan strategiya va taktikalar, birinchidan, kommunikativ faoliyatning alohida turi sifatida tarjimaga (bu holda, sinxron tarjima) xos bo‘lgan individual ergonomik xususiyatlarni hisobga olishni va ikkinchidan, tegishli asosiy tamoyillar va qoidalarga rioya qilishni o‘z ichiga oladi.

Sinxron tarjimaning ergonomik xususiyatlari uni qo‘llash shartlari bilan belgilanadi va sinxron tarjimonga yuklangan vazifani hal qilishda ma‘lum strategiya va taktikalarni tanlashga ta‘sir qiladi:

- maxsus jihozlardan foydalanish zarurati (naushniklar va mikrofon);
- tarjimonning stress holatini rag‘batlantirishi mumkin bo‘lgan ekstremal ish sharoitlari;
- tarjimaning yagona nazariyasi va metodologiyasining yo‘qligi, chunki tarjima tajribasini qayd etish va to‘plashning yagona mexanizmi yo‘q (lug‘atlar va darsliklar tarjima bilimlarini faqat muntazam leksik va grammatik moslashuvlar nuqtai nazaridan aks ettiradi, bu aniq yetarli emas)

G.E. Miramning fikriga ko‘ra, sinxron tarjimon tomonidan doimo boshdan kechiriladigan ruhiy stress va fiziologik noqulaylik bu kasbni sinovchi uchuvchi kasbi bilan bir qatorga qo‘yadi [Miram, 1999: 16]. Sinxron tarjimaning ekstremal shartlariga tarjimaning qaytarilmasligi bilan bog‘liq bo‘lgan quyidagi xususiyatlari kiradi: tinglash va gapirish jarayonlarining bir vaqtdaligi, vaqt birligi uchun cheklangan ma‘lumotlar va tarjimani oxirigacha bajarish zarurati. bayonotning manba tilda idrok etilishi, spontanlik (nutq matni oldindan tayyorlanib, tarjimonga

taqdim etilgan hollar bundan mustasno). Bundan tashqari, sinxron tarjimonning ishi, qoida tariqasida, yopiq makonda sodir bo‘ladi.

Yuqoridagi barcha xususiyatlar sinxron tarjimani muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan strategiya va taktikalarni tanlashga ta'sir qiladi. Biroq, birinchi navbatda, shuni ta'kidlash kerakki, sinxron tarjimonning ishi Pol Grice tomonidan ma'lumotni taqdim etishning miqdori, sifati, dolzarbligi va ravshanligi qoidalari bilan hamkorlik qilish tamoyiliga asoslanishi kerak. Lichning xushmuomalalik printsipi haqida gapiradigan bo‘lsak, bu tamoyilni e'tiborsiz qoldirish kerak, chunki ekstremal sharoitlar va imkon qadar ko‘proq ma'lumotni eng qisqa vaqt ichida etkazish zarurati tufayli asosiy e'tibor to‘g‘ridan-to‘g‘ri uzatilgan ma'lumotlarga emas, balki uzatilgan ma'lumotlarga qaratilgan.

Bundan tashqari, tarjima strategiyasi va taktikasini qo‘llashda uchta bosqichni ajratib ko‘rsatish mumkin:

- 1) oldingi tarjima (istiqbolli);
- 2) haqiqiy (sinxron);
- 3) post-tarjima (retrospektiv).

Sinxron tarjimaning hozirgi bosqichida tarjima vaziyatiga bevosita tayyorgarlik, mashg‘ulot va jismoniy tayyorgarlik tufayli mumkin bo‘lgan bir qator strategiya va taktikalardan foydalaniladi.

Sinab ko‘rish va xatolar strategiyasi – sinxron tarjimada muqobilik va adekvatlik (tenglik, moslik)ka erishishning usullaridan biridir. A.D. Shveysar sinab ko‘rish va xatolar strategiyasini “ma’lum bir tanlov kriteriyalariga javob bermaydigan variantlarni rad etish yo‘li bilan eng maqbul yechimga izchil yaqinlashish” strategiyasi deb izohlaydi. Mazkur strategiya bevosita keng va tor kontekst tushunchalari bilan aloqador. Yozma tarjimaning og‘zaki tarjimadan ustunliklaridan biri shundan iboratki, yozma tarjimada tarjimonda deyarli doim keng kontekst bor. Sinxron tarjimada esa bunday vaziyatlar ancha oz. sinxron tarjimon keyingi sahifani varaqlab keyinida nimalar kelishini, u yoki bu tushuncha ortida nima turganligini ko‘ra olmaydi. Bu yerda avvalambor, tarjima kabinasida ma’ruza-chiqishning tayyor transkripti mavjud bo‘lmagan xolatlar haqida so‘z ketmoqda. Odatda bunday strategiya xabar yuboruvchi keng kontekstsiz tarjima qilish mushkul qator tushunchalarni sanab ko‘rsatayotganida qo‘llaniladi. Bu vaziyatda so‘zma-so‘z tarjima bebaho xizmat qilishi mumkin. Xato va to‘g‘ri variantning foizdagi nisbatini tajriba yo‘li bilan ko‘rsatish amrimahol. Har bir vaziyat juda xususiy va u ko‘plab omillarga bog‘liq: tarjimonning umumiy bilimlari, sinxron tarjima amalga

oshirilayotgan vaziyatni, mavzularni bilish, shuningdek ma’ruzachi va uning materialni bayon etish uslubi bilan tanish bo‘lish kabi omillar. Tarjima vaqtiga qadar tarjimon mavzuni, vaziyatni, ma’ruzachi va uning bayon etish uslubini qanchalik yaxshi bilsa, shunchalik xatolarning oz bo‘lish va to‘g‘ri variantni ko‘proq tanlanishi ehtimoli mavjud.

Ikkinchidan, sinxron tarjimada xatolar strategiyasining mohiyati tarjimonning qancha tez orada xatolikka yo‘l qo‘yganini anglashi va qanchalik tezlikda bu xatoni tez va tarjima uchun og‘riqsiz to‘g‘irlay olishidan iborat. Boshqa so‘z bilan aytganda, tarjima tilida matn mazmunida minimal yo‘qotishlar bilan noto‘g‘ri variantning to‘g‘ri variantga qayta shakllantirish uchun qanday kontekst zarur. Shunday qilib, sinxron tarjimada xatolar strategiyasi ikki oststrategiyasi bilan ajralib turadi: ehtimoliy xato oststrategiyasi va to‘g‘ri variantning tanlanishi oststrategiyasi.

Ko‘pincha ma’ruza bilan oldindan tanishib chiqishning imkoni bo‘lmaganida sinxronist uchun ma’lumot manbai sifatida ma’ruzaning keng konteksti xizmat qiladi. Bu tarjimonga sinab ko‘rish va xatolar usulini qo‘llashga yo‘l beradi. Albatta, bu usuldan kamroq foydalangan ma’qul, lekin hech bir shubhasiz bunday strategiya mavjud bo‘lish huquqiga ega.

Sinxron tarjimada tarjimon bir vaqtning o‘zida bir necha strategiyalardan foydalanadi. Odatda qaror holatga bog‘liq holda qabul qilinadi. Bu holatga albatta lingvistik va ekstralingvistik omillar ta’sir ko‘rsatadi. Kutish strategiyasi dunyo tarjima amaliyotida ma’noli fe‘l gapning so‘nggida keluvchi tillardan tarjimalarda tez-tez qo‘llanadi. Misol uchun, nemis tilidan yoki golland tilidan sinab ko‘rish va xatolar strategiyasidan foydalanish holatida bo‘lganida, bu strategiya tarjimonning asosiy vazifasi - to‘g‘ri qaror qabul qilish uchun ko‘proq va kengroq ravishda kontekstga ega bo‘lish yoki tanishishdir. Kutish strategiyasi Stolling va Sossisonaj strategiyalari va bir paytda “kutish strategiyasi” bilan ko‘rib chiqilishi zarur bo‘lgan strategiyalarga yaqin hisoblanadi. Umuman olganda sinxron tarjimada mavjud bo‘lgan barcha strategiyalar jamlab yig‘ma holda ko‘rib chiqilishi kerak.

Ba’zida, tarjimonning qaysi bir strategiyani tanlashda umuman kutilmagan omillar ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Masalan, uning psixologik va shaxsiy sifatlari sinxron tarjimonga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Tarjima kontekstida strategiyalar tarjima muammolarining yagona tuguniga o‘ralib birgalikda funktsiya bajaradi. Kutish strategiyasi shundan iboratki, bildirilgan fikr, mulohaza ma’nosi mavjud kontekstdan umuman oydin bo‘lmasa, unda sinxron tarjimon tekstning qolgan qismini, qaysiki ma’noni oydinlashtiruvchi qolgan qo‘shimcha

qismkomponentlarini ham kutib biroz pauza qiladi. Agar ma'lumot qabul qilayotgan shaxsni biroz vaqtga tarjimasiz qoldirib, noqulay vaziyatga solib qo'ymasa, sinxron tarjimon bir necha sekundga pauza qilib turishi mumkin. Bu strategiyadan foydalanishning eng munosib payti bu haqiqiy, original diskursiya paytidir. Axir, notiqning nutqida ikki gap orasida pauza mavjud bo'lsa, odatda o'sha bo'shliq ma'noni ifodalovchi to'liq gap yoki uning bir qismi bilan to'ldiriladi. Mazmun ifodalovchi gapni aytgandan so'ng, tarjimon aslyat matnining kengroq mazmuniga ega bo'lish uchun pauza qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu, qachonki maruzachi navbatdagi ma'noni ifodlovchi gapni so'zlay boshaganda sodir bo'ladi. Auditoriya psixologik jihatdan bu pauza (bo'shliq)ni to'liq anglamaydi (sezmaydi). Chunki auditoriya diqqat e'tiborini avvalgi segment tarjimasini vaqtida qabul qilingan informatsiyani qayta ishlash (tahlil qilish) bilan band bo'ladi. Bunday taktika faqat pauza unchalik uzoq bo'lmaganda va hammasi bo'lib bir necha sekunlardan iborat bo'lgandagina ma'qullanishi ko'zda tutiladi va bu sekunlar davomida chiqishda yanada kengroq kontekstlar paydo bo'ladi. Aks holda, tarjimonga kamroq afzal ko'riladigan sinab ko'rish va xatolar strategiyasiga murojaat qilishga to'g'ri keladi. Ammo bu strategiyada xatolikka yo'l qo'yish ehtimolligi "kutish strategiyasi"ni foydalanishga qaraganda yuqoriroq. Yana bir kutish strategiyasidan foydalanishning o'ziga xosligi u iloji boricha tarjimonning ma'ruzachini ko'proq oldinga qo'yib yuborishidir. Bu air - voice span deb ham ataladi. Butun bir tekst borayotgan jarayonda tarjimonning ma'ruzachidan ortda qolishi kutish strategiyasining tarkibiy qismi hisoblanadi. Tarjimonning ma'ruzachidan ortda qolishi (TMO) bo'yicha o'tkazilgan tekshiruvlar har xil natijalar bergan. Xo'sh, tarjimonning ma'ruzachidan ortda qolishi Panet fikricha, nutq va tarjima o'rtasida ikki sekunndan to'rt sekundgacha vaqt bo'lishi lozim. Oleronova va Nanpen o'tkazgan kuzatuvlar natijasiga ko'ra esa bu oraliq yana olti sekundga oshdi va bu ikkidan o'n sekundgacha bo'lgan oraliqni tashkil etishi kerak edi. Olimlar tasdiqlaydiki, tarjimani boshlash uchun va to'g'ri gap chiqarish uchun tarjimonga ma'lum miqdordagi ma'lumotga ega bo'lishi kerak. Qaysiki, ko'p faktorlarga bog'liq bo'lgan. Misol uchun, kalit so'zlar va birinchi o'rinda fe'lni. Xulosa aniq. Sinxron tarjima alohida so'zlarning talabga mosligi darajasi bilan emas, bali nutqning ma'nosiga qarab amalga oshadi. Ya'ni bunda alohida ma'noviy birliklar ularni qo'llaganda umuman boshqa ma'no bilan to'ldiriladi. Gerver (1969) tarjimonning ma'ruzachidan ortda qolishini tarjimon va ma'ruzachi orasidagi oraliq vaqt davomiyligini o'lchashga urinib ko'rgan va shu xulosa keldiki, sinxron tarjimada

tarjimonning ma’ruzachidan ortda qolishi davomiyli sinxron takrorlanishdan ko‘proq. O‘zining so‘nggi tekshiruvlarida Gerver shuni e’tirof etdiki, gapda so‘zlar miqdori va bo‘g‘inlar miqdori tarjimaga aloqasizdir.

Aytishlaricha, o‘n soniyagacha bo‘lgan oraliq ham tinglovchini tarjimaning yo‘qligidan noqulaylikka tushurish darajasida uzoq oraliq emas. Bu vaqtda bu oraliq tinglovchiga tarjima qilingan gapni yanada chuqur tushini olishi uchun yetarli hisoblanadi. Buning aksi tarzida tarjima tez bo‘lsa, yaxshigina xatoliklarga olib kelishi mumkin. Shunday qilib, kutish strategiyasi quyidagi holatlarda foydalaniladi, qachonki ma’ruzachi tomonidan biror qiyin tushunchaga aniqlik kiritilayotganda. Pauza tarjimada tarjimon biron qiyin tushunchaning ma’nosini olishi uchun yetarli darajada uzoqroq va tinglovchini tarjima mavjud emasligidan noqulaylikka solmaslik uchun yetarlicha kattaroq bo‘lishi darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике; сб. статей, переводы / Вступ. статья и общ. ред. В. Н. Комиссарова. – М.: Междунар. отношения, 1978. – С. 185–202.
2. Паршин, А. Теория и практика перевода: учеб. пособие / А. Паршин. – М.: Русский язык, 2000. – 255 с.
3. Рецкер Я.И. О закономерных соответствиях при переводе на родной язык // Вопросы теории и методики учебного перевода: сб. ст. / под ред. К.А. Ган-шиной и И.В. Карпова. – М.: Издание Академии педагогических наук РСФСР, 1950. – С. 156–183.
4. Романова С.П., Коралова А.А. Пособие по переводу с английского на русский, Москва, издательство книжный дом «Университет», 2004–171 с.
5. Salomov G’. Til va tarjima. – Toshkent: Fan, 1966. – 103 b.
6. Salomov G’. Tarjima madaniyati. – Toshkent: O‘qituvchi. - 1982. - 197b.
<https://cyberleninka.ru/article/n/sinhronnyy-perevod-v-mnogokanalnoy-informatsionnoy-srede>